

an-tecknat

Medlemsblad för Sollentuna Släktforskare nr 3 - 2022

Källa: Wikipedia

Nöteborgs fästning

Läs på sid. 5 om prästen som satt fångslad i Nöteborgs fästning.

Kalendarium	sid. 2	Tidning som arbetsförmedling	sid. 7
Ordförandens spalt	sid. 3	Offentliga avrättningar	sid. 8
Medlemsförmåner	sid. 3	Frivillig omyndighet	sid. 10
Brukistan visade vägen	sid. 4	Studiebesök Stadsarkivet	sid. 12
Jacob Boëthius	sid. 5		

Sollentuna Släktforskare

c/o Marianne Ljungström
Flädervägen 55
194 64 Upplands Väsby

Hemsida: www.sollentunaslaktforskare.se
e-post: info@sollentunaslaktforskare.se
Plusgiro: 712 140-3
Swish: 123 103 64 66

Föreningen, som är politiskt och religiöst obunden, bildades 1990 och har cirka 200 medlemmar. Föreningen vill öka intresset för släktforskning, bland annat genom föredrag och studiebesök.

Styrelsen

Marianne Ljungström, ordförande

Kaj Högländer, vice ordförande

Agneta Berghem, sekreterare

Kjell Hassel, kassör

Camilla Wetzel

Owe Lindquist

Per-Göran Olsson

Styrelsen kan nås via föreningens e-post:
info@sollentunaslaktforskare.se

Föreningen är medlem i Sveriges Släktforskarförbund och samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan.

an-tecknat

ISSN 2002-9799

Medlemsbladet beräknas komma ut med fyra nummer per år och ingår i medlemsavgiften.
Ansvarig utgivare: Marianne Ljungström tel. 070-351 30 24.

Redaktionsgruppen består av Agneta Berghem, Agneta Svensson, Camilla Wetzel, Birgitta Hassel och Margaretha Vinterholt.

Manus och bilder skickas till: Margaretha Vinterholt: marg.vinter@gmail.com
Nästa nummer beräknas komma ut i december.
Tryck: Stocken - Snabbtryck AB, Sollentuna.

Kalendarium

Föredragen äger rum i Amornasalen eller via Zoom. Information om eventuella ändringar får du via e-post och på vår hemsida. Där kan du läsa mer ingående om föredragen.

Föredragen börjar kl. 18.00 och håller på cirka en timme.

Onsdagen den 21 september kl. 18.00

FÖREDRAG av Christer Carmevik: "DNA".

Lördagen den 8 oktober kl. 11.00-15.00

ÖPPET HUS på Sollentuna bibliotek.

Onsdagen den 12 oktober kl. 18.00

FÖREDRAG av Lars Nilsson: "Jorden vi ärvde. Om gårdsforskning".

Onsdagen den 19 oktober kl. 18.00

FÖREDRAG av Michael Lundholm: "Källkritik".

Torsdagen den 3 november kl. 16.30-19.00

SLÄKTFORSKARCAFÉ i Tintomamarummet.

Onsdagen den 30 november kl. 16.30-19.00

MEDLEMSMÖTE i Tintomamarummet.

Grundkurs "Så här börjar du släktforska"

med koncentration på kyrkoarkiven och metodiken för att släktforska.

Onsdagarna 19/10, 26/10, 9/11, 16/11 och 23/11 kl. 13-16. Kursledare: Kjell Hassel. Lokal nära Sollentuna centrum.

Mer information på vår hemsida under Verksamhet/Evenemang.

Släktforskarstödet vid släktforskaratorn

på Sollentuna bibliotek ges följande onsdagar: 21/9, 19/10, 16/11 och 14/12. Boka i förväg via nätet. Se vår hemsida www.sollentunaslaktforskare.se och välj Släktforskning/Forskarstöd för instruktioner och länk till bokningen.

Aktiviteter i annan regi

Lördagen den 12 november Arkivens dag

Ordföranden har ordet

Bästa släktforskarvänner!

Jag hoppas att ni har haft en bra sommar. Jag som är på västkusten i norra Bohuslän har haft bra väder med både regn och sol.

Jag har letat efter en ana född 1793 där jag inte hittat personen i födelseboken i den församling som uppgivits i en husförhörlängd. Nu sökte jag i Disbyt och fick träff på denne person och fick uppgift om födelsesocken och jag fann min ana. Det kan vara en källa att söka i.

Jag har varit i Skövde på Sveriges släktforskarförbunds årsstämma fredag 19 augusti som började med en tyst minut för de styrelseledamöter och medlemmar som gått bort under pandemin. Viktoria Jonasson valdes till ny ordförande efter Erland Ringborg som avgick efter 8 år och ett fyllnadsval på ett år för Roger Lönnebjör som avlidit. I övrigt är det samma styrelse som tidigare.

Alla deltagare var glada över att kunna ses fysiskt igen. Släktforskar dagarna med tema ”Skaraborg – från viking till soldat” hölls på lördagen och söndagen med föredrag och utställningar som var välbesökta.

I höst har vår förening flera intressanta föredrag, ett Öppet Hus på biblioteket och för första gången anordnar vi en nybörjarkurs i att släktforska.

Första föredraget handlar om DNA. Peter Sjölund berättade i Skövde att det kommer åtta program på TV senare i höst där Peters DNA-grupp hjälper personer att hitta sin okände far. Det är positivt att SVT uppmärksammar släktforskning på detta sätt.

Vi ses i höst!

Marianne Ljungström

Medlemsförmåner

Genom medlemskap i vår förening får du:

- Fritt tillträde till våra föredragsaftnar. Du får då också tillfälle att träffa andra intresserade och kunniga släktforskare att utbyta erfarenheter med
- Medlemstidningen *an-tecknat* fyra gånger per år med artiklar, medlemmars forskningsrön, kalendarium, forskningstips m.m.
- Till självkostnadspris delta i våra studiebesök
- Rabatt på inköp av CD-skivor, USB-minnen och handböcker i Rötterbokhandeln. Detta tack vare att vår förening är medlem i Sveriges Släktforskarförbund
- Rabatt på prenumeration av Släkthistoriskt Forum. Rabattkod får du som medlem genom att kontakta info@sollentunaslaktforskare.se
- 25 % rabatt på Ancestrys World Deluxe årsabonnemang, specialerbjudande, samt rabatt på deras DNA-test
- Information via e-post om kommande evenemang
- Forskarhjälp vid släktforskar datorn på biblioteket
- Kollektiv olycksfallsförsäkring som gäller för alla medlemmar vid skada som inträffat under tiden de deltar i föreningens aktiviteter. Försäkringen gäller inte resor till och från föreningens aktiviteter. Informationen finns också på föreningens hemsida (se Medlemskap under fliken Om föreningen).

Styrelsen

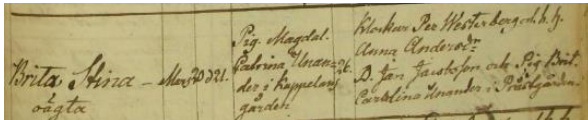
Brudkistan visade vägen

Vår medlem Ann-Charlotte Fritzon visar på en oväntad väg som ledde henne vidare i sökandet efter släkten.

När jag började släktforska för några år sedan tog det stopp direkt med min farmors farmor Brita Stina född 1807, gift med torparen Johan Olsson i Åkerby, Upplands län. Jag hade fått berättat att mycket släkt fanns i Uppland och att de flesta var pigor, drängar och statare. Men nu finns inte längre några att fråga om detta.

Jag kom inget vart med Brita Stina och gick i stället vidare på min farmors släkt. Där tog det stopp med farmors far som var okänd och farmors morfar försvann i kyrkböckerna. Honom hittade jag så småningom på Långholmen men det är en annan historia.

För några somrar sedan satt vi hemma på altanen med några gäster. Någon tryckte på den där släktforskarknappen och jag gick igång. Jag berättade att jag inte kunde läsa Brita Stinas födelseort. Det såg ut som om det kunde stå Huddinge men det är ju en förort i Stockholm. Då säger min gäst: ”Då är det väl Huddunge, där är jag född”.

Huddunge födelsebok 1807
Källa: Arkiv Digital C:3 bild 88

Och så var det. Där fanns Brita Stina i födelseboken, dotter till ogifta pigan i Kapellansgården, Magdalena Catharina Unander. Hon var född 1781 men var? Hon flyttade senare till en annan gård och blir piga där. Fortfarande ogift föder hon sonen Johan. Om honom står det i dödboken att han som sjuåring revs av en varg den förskräckligt kalla vintern 1821. Det visade sig att han var den sista i Sverige som gått det ödet till mötes. Ytterligare 19 personer attackerades av vargen samma vinter.

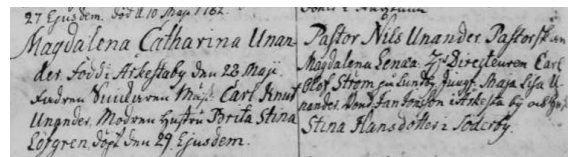
Var kom Magdalena ifrån? De flesta pigor reste väl inte så långt hemifrån? Men hon fanns inte i grannsocknarna. Jag tänkte att Unander är nog ett ovanligt efternamn på en

piga, så jag började googla. Jo, det finns till och med en släktförening där de flesta verkar vara prästfamiljer. Men Magdalena dyker inte upp. Däremot finns en bild i Uppsala museums digitala version, en brudkista med en etikett. Den tillhörde Magdalena Unander, född 1781 i Orkesta.

Magdalenas brudkista. Foto: privat

Den socknen kände jag inte till trots att jag bor nära. Den tillhör idag Vallentuna kommun. Det kändes som en vinstlott att i födelseboken hitta henne och hennes far, mästernickaren Knut Unander och hans hustru Brita Stina. Nog kan man tänka sig att den fina brudkistan var tillverkad av mästernickaren som för övrigt har ett eget skräskrin på Uppsala museum.

Orkesta födelsebok 1781.
Källa: Arkiv Digital CI:1 sid. 61

I födelseboken kunde jag läsa att hennes morfar och mormor, prästen Nils Unander och hans hustru Magdalena Knutsdotter Lenaeus i grannsocknen Markim, var faddrar vid Magdalenas dop. Knut var deras äldste son och de fick ytterligare tio barn. Makarna ligger begravda under församlingens äldsta gravsten. På den är inristat:

MARKIMS LAERER NILS UNANDER
TROGEN HERDE UTAN KLANDER
HVILAR HAER SIN TRÖTTE BEN
MED SIN HUSTRUS UNDER STEN

Markims kyrka. Foto: privat

Nu har jag varit och tittat på brudkistan som står i storstugan på Disagården i Gamla Uppsala. Hur den kom dit verkar ingen veta. Om den blev använd som brudkista vet jag inte heller, bara att Magdalena så småningom gifte sig med en betydligt äldre änkeman och flyttade in i hans soldattorp i Östervåla. Hon avled 64 år gammal och det står i bouppteckningen att hon var fattighjon.

Hur kom det sig att hon flyttade så många mil bort från hemmet för att som tonåring bli piga? Kyrkboken berättar att hennes mor avled när Magdalena var sju år och fadern gifte om sig och flyttade efter några år till nya hustruns hemtrakter. Det var vid en tid när det var vanligt att flickor i hennes ålder fick tjänst som piga.

Hon flyttade ju till en prästgård så kanske hade släkten något med saken att göra. När jag nu nystat vidare längs släktleden bakåt så finns där många präster i de flesta Upplandssocknar bortåt början av 1600-talet. Och jag har hittat dem alla tack vare Magdalenas brudkista.

Ann-Charlotte Fritzon

Jacob Boëthius, Helena Löfgrens make

I an-tecknat nr 2 – 2022 berättade Annika Rullgård om prästfrun Helena Löfgren. Här beskriver hon maken mer ingående.

Jacob Boëthius föddes den 25 november 1647 i Kila. Fadern var Daniel Boethii Moræus, född i Mora 6 mars 1605, kyrkoherde i Kila. Modern hette Thora Rudbeck, dotter till rektorn i Örebro skola Jacob Rudbeckius.

Jacob Boëthius
Oljemålning
Landshövding
A. Ekman,
Marieholm

Foto: Riksarkivet

Farfar var kyrkoherden Boëtius Olai Moræus troligen född i Färentuna och farmor var kyrkoherdedottern Brita från Svärdsjö. Farfadern var uppvuxen i Mora och därför antagit efternamnet Moræus. Han kom att överta kyrkoherdetjänsten i Mora efter sin far. Ibland kallade församlingensborna honom i flera generationer framåt för "Gamle herr Bo". Boëthius är mansnamnet Bo latiniserat.

Även i generationen dessförinnan fanns en kyrkoherde, Jacobs farfars far Olaus Andreæ Angermannus född i Sidensjö i Ångermanland år 1522. Först i Väster Färnebo och senare befordrad till kyrkoherde i Mora. Modern hette Kerstin.

När Jacob Boëthius var elva år började han skolan, fortsatte i gymnasiet två år senare i Västerås och gick vidare med studier inklusive informatorverksamhet i

Uppsala till 1681 då han blev lärare och rektor i Västerås och pastor i Hubbo. Grekiska, latin och matematik var hans stora intressen. Han gjorde akademisk karriär. Prästvigd blev han 1682 och samma år gifte han sig.

Jacob Boëthius framförde gärna sina åsikter och hamnade på kollisionkurs med sina kolleger. När han med häftiga ord angripit biskopen och sina kolleger i konsistoriet ålades han att be berörda om ursäkt. Utan att ha ansökt blev han 1691 tillsatt som kyrkoherde i Mora och tillträdde 1693. Församlingen i Mora uppskattade att herr Bos sonson blev deras kyrkoherde.

Karl XI:s envælde och lagstiftning som lade kyrkan i kungens hand hade Jacob Boëthius svårt att förlika sig med. Han tyckte sig se Guds straffdom hota de syndiga. Han anförde att olyckor och hem-sökelse var Guds vrede: stor missväxt utbröt, dödligheten i församlingen steg, kungen dog i sina bästa år och det kungliga slottet förstördes av eld. Men, menade Boëthius, detta berodde inte bara på församlingen utan också på 1686 års kyrkolag som spritt missnöje inom kyrkan. Präster, inklusive Boëthius, hade tvingats att acceptera den nya lagen och detta tyngde hans samvete. Vårre blev det då han i oktober 1697 kom att läsa 1693 års riksdagsbeslut. Han kände sig fylld av Guds ande och tvungen gå emot det som han uppfattade som villfarelse. Den 19 november sände han till konungen med flera ett brev med kritik mot 1693 års riksdagsbeslut.

Fyra veckor senare blev han fängslad och dömd till döden men domen ändrades till livstids fängelse och han forslades till Nöteborgs fästning som låg i Finland vid den här tiden.

Under de första åren där levde han rätt gott med hushållshjälp och ett pengabidrag. När han så vägrade att ta emot något bidrag svalt han tills en rysk bomb föll ner nära hans rum 1702. Karl XII:s krig mot Ryssland hade då pågått i två år. Boëthius flyttades till Viborg.

Helena Löfgren bad 1704 om nåd för sin man och det beviljades men Boëthius

avböjde. Ett år senare blev han flyttad till Danvikens hospital som mindre vetande. Nu kunde han återuppta kontakten med sin familj. Fem år gick och han släpptes fri. Han flyttade till familjen som bodde i Västerås och bodde där till deras hem blev förstört av en eldsvåda 1714.

Under de sista fyra åren av sitt liv levde han med Helena Löfgren i Västerkvarn där han dog den 23 februari 1718, nio månader innan den enväldige Karl XII blev skjuten. I Kolbäckes församlings dödbok anges att ”Prosten Mag Jacob Boëtius” begravdes den 22 mars. I ett senare skrivet tillägg står det: ”f.d. pastor i Mora, se Munktells Herdaminne II.332”. I Munktells herdaminne står att läsa ”Begrofs i Kohlbecks kyrka 11 Mars med en ståt, som ej kom öfwerens med hans egen smak. Liket var swept i Hollandslärf. Kyrkoh. Elfving höll liktalet. 12 prester buro den döde, flera herrskaper woro bjudna och trakteringen ymnig. Till kostnaden hade Drottningen gifwit 150 daler och Gr. Horn 300 daler. Sonen Jacob skref en elegie.”

Men vad hade egentligen Jacob Boëthius gjort för att få en dödsdom? Enligt gällande lagstiftning i Sverige 2022 hade han inte gjort något brottsligt alls utan bara använt sig av vår numera grundlagsskyddade åsiktsfrihet och religionsfrihet.

Annika Rullgård

För källor hänvisas till författaren.

Lite kuriosa är att i rakt nedstigande led från paret Helena Löfgren och Jacob Boëthius har det funnits en konsthistoriker som hette Gerda Boëthius. Från 1921 var hon anställd vid Zornsamlingarna i Mora. Hon fick Mora kommun att besluta att pilsner och läsk inte fick säljas i affärerna utan skulle säljas från lastbilar som körde runt i hela kommunen. Endast produkter från Mora Bryggeri såldes.

Tidningen som arbetsförmedling

Mitt husorgan under somrarna, när jag har besökt släkten på min mammas sida, har varit *Kristianstadsbladet*. Den största delen av släkten kommer från socknarna öster om Kristianstad och då särskilt Trolle-Ljungby och Rinkaby. KB:s digitaliserade tidningar är en guldgruva. Kunde det stå något om en händelse 1890 som en släkting var med om?

Kristianstadsbladet har funnits i Kristianstad sedan den 20 september 1856. År 1890 var namnet *Nyaste Kristianstadsbladet, Nyhets- och Annonstidning för Kristianstads Stad och Län*. Den utkom då med fyra sidor fyra gånger i veckan, måndag, onsdag, torsdag och lördag. Tidningen rapporterade från riksdagen och redogjorde för vilka personer som satt i de olika kamrarnas utskott, vilka motioner som lades fram och behandlingen av motionerna. Det fanns smånotiser från utlandet i såväl stort som smått och man följde politiska händelser. Längre artiklar i olika ämnen liksom små roliga historier var vanliga. Tidtabell för tågen från och till Kristianstad återkom veckovis. Kungörelser om auktioner var vanligt förekommande. Företagsannonser liksom privatpersoners annonser upptog en stor del av tidningen. Det är konkursutförsäljningar och realisationer. I varje nummer fann jag en följetong som omfattade cirka en tredjedels sida.

Tidningen fungerade också som arbetsförmedling och här följer ett urval av platsannonser under januari och februari 1890.

Kristianstadsbladet 1890-01-22

I kondition åstundas. En konfirmerad yngling kan få plats hos tapetserare De la Motte.

För en gift statkarl, nykter och ordentlig, samt för en mjölkpiga, äro platser lediga d. 24 nästkommande April å Hammarshus.

Plats ledig för 2 dugliga mejeripigor den 24 nästkommande April å Trolle-Ljungby gård pr Gualöf.

Barnsköterska. Den 24 April blir plats ledig på Råbelöf för en minst 30 år gammal kunnig och frisk barnsköterska. Utmärkta rekommendationer erfordras, och kunna dessa jämte fotografi af sökande sändas till kapten J. Kennedy. B. Råbelöf pr Kristianstad.

Plats sökes. En ung flicka från landet, som genomgått en qvinlig slöjdskola och äfven är kunnig i klädsömnad, önskar sig plats att gå frun till handa med alla inom hus förekommande göromål. Reflekterande härå torde hänvända sig till "Sjutton år", poste restante, Widtsköfle.

Ibland var själva kontoret på tidningen arbetsförmedling och skötte anvisningen av arbeten mellan arbetsgivare och arbetsökande.

Kristianstadsbladet 1890-01-20

Plats ledig. En stilla och ordentlig jungfru som är kunnig i enklare matlagning och för öfrigt inom en familj förefallande göromål får god plats nästa 24 april. Kontoret anvisar.

Plats ledig. En rask, ordentlig, konfirmerad yngling, med föräldrahem i staden, erhåller nu genast varaktig anställning som springpojke. Kontoret anvisar.

Plats sökes. En ogift dräng önskar sig plats den 24 April som huggedräng eller gårdsdräng, är äfven vand att sköta ångmaskin. Goda betyger kunna företeas. Tidningskontoret anvisar.

Plats sökes. Af en flicka från landet till den 24 April att förestå en äldre ungarls eller ett mindre hushåll helst här i staden. Vackra betyg kunna företeas. Kontoret anvisar.

Nu för tiden går arbetsökande till på andra sätt och är mer anonymt för allmänheten. Ett CV blir mer utförligt än beskrivningen av personer i dessa annonser.

Jag hittade dock ingenting om min släkting.

Agneta Svensson

Offentliga avrättningsplatser – om dödsstraffet i Sverige fram till 1877

Våren 2022 hade jag äran att hålla ett föredrag om offentliga avrättningsplatser för Sollentuna Släktforskarförening. När jag håller föredrag vill jag gärna förankra innehållet lokalt. På så sätt blir det lite roligare för åhöraren och nytt och spännande för mig. Sollentuna Härad hade en egen avrättningsplats, en plats som så många andra avrättningsplatser idag inte längre är synlig, trots den hemska historia som den bär på. Med den här artikeln vill jag passa på att belysa platsen lite extra.

Inte förrän 1877 avskaffades offentliga avrättningar i Sverige efter att länge ha varit omdiskuterat och ifrågasatt. De offentliga avrättningarna var en kvarleva från den tid i Sverige då vi bestraffade dömda med kropps- och skamstraff, vilket i övrigt hade tagits ur lagstiftningen i och med att det frihetsberövande cellfängelsestraffet infördes 1844. Den ursprungliga tanken med det offentliga straffet var ”enom till straff, androm till skräck och varnagel” och därför skulle den dömda halshuggas inför publik i den socken där brottet hade begåtts. Både skolbarn, drängar och pigor kunde finnas i publiken.

Den sista offentliga avrättningen i Sollentuna skedde så sent som år 1864. Den 17 augusti detta år kunde man läsa följande ruskiga ögonvittnesskildring under ”Rättegångs- och polissaker” i *Aftonbladet*:

”På Sollentuna härads allmänning har idag försigått en av de blodiga, dock numera lyckligtvis sällsynta, executioner, vilka är en följd av det ännu i vår kriminallag kvarstående dödsstraffet. Delikventen var den för mordet på änkan Gustafsson och hennes nioårige son vid Nyboda torp, uti Sollentuna socken anklagade och dömda arbetskarlen Adolf Åberg, född i Kjellstads socken och Dals härad av Linköpings län. [...] Avrättningen var bestämd att ske kl 8 på morgonen dock hade redan 20 min före den tid kronobetjäningen anlant med delikventen; men först halv nio ankom kronofogden Hellhoff till stället. Sedan dödsdomen blivit uppläst tillsades fången att falla på knä, vilken uppmaning han genast efterkom; men efter läsandet av fader vår och välsignelsen reste sig

delikventen sig åter upp och började till den församlade menigheten att hålla ett osammanhängande tal, vari han bland annat uppgav att man tvenne gånger sökt i fängelset att taga livet av honom. Delikventen tillsades härvid av kronofogden att upphöra med sitt ordande till allmänheten; men då han ej ville efterfölja denna uppmaning samt jämväl protesterade mot att lägga sig ned på stupstocken, måste våld användas för att medelst två vid schavotten fastgjorda hävstångar nedtrycka delikventen. Det oaktat sökte denne ännu i sista ögonblicket spjärna emot, ehuru förgäves naturligtvis, och i nästa sekund föll bilan. Det hemska skådespelet var avslutat.”

Johan Fredrik Hjort. Källa: Wikipedia.

Johan Fredrik Hjort, skarprättare för Stockholms stad mellan åren 1859–1882, höll i yxan denna sista offentliga avrättning på Sollentuna Härads avrättningsplats. Det var också han som utfört den sista avrätt-

ningen på Hammarbyhöjden två år tidigare när Pehr Victor Göthe blev halshuggen. Halshuggning med yxa var den allra vanligaste avrättningsmetoden i Sverige på 1800-talet. Hängning som avrättningsmetod hade blivit alltmer ovanligt under 1700-talet och användes ytterst sporadiskt under tidigt 1800-tal. Den sista hängningen i Sverige genomfördes 1836.

Halshuggning. Framsidan till ett skillingtryck utgivet efter Pehr Victor Göthes avrättning 1862.

Sollentuna Härad bestod av fem socknar: Bromma, Spånga, Ed, Järfälla och Sollentuna och deras gemensamma avrättningsplats ligger idag i Järfälla kommun. Avrättningsplatsen finns markerad som "övrig kulturhistorisk lämning" hos Riksantikvarieämbetet under namnet "Järfälla 161:3". Att vara markerad som "övrig kulturhistorisk lämning" ger inte lika mycket lagligt skydd som de platser som är markerade som "fornlämningar", trots att det här kan finnas mänskliga kvarlevor. På inventeringskortet kan man läsa att platsen är en bergshöjd som enligt tradition kallas galgbacke och att bredvid finns en uttorkad mosse där traditionen säger att kropparna efter de avlivade ska ha slängts. En skogsvaktare ska ha berättat att när han tillträdde tjänsten 1932 så hade hans företrädare visat på två avlånga förhöjningar vid kanten av mossen, som ska ha varit gravar åt avrättade. Vid den arkeologiska inventeringen av platsen 1979 ska dessa förhöjningar inte gått att återfinna. På inventeringskortet kan

man läsa vidare att en dotter till en soldat som stod i spetsgården vid avrättningen 1864 pekade ut platsen 1939. Från och med samma år som den sista avrättningen beslutades det att avrättade fick begravas i stillhet på kyrkogården, så Adolf Åberg slapp i alla fall troligtvis ligga nedgrävd på avrättningsplatsen.

Rättareplats 1736. Lantmäteriets historiska kartor.

Bara några hundra meter från den utpekade platsen för den sista avrättningen på Sollentuna Härad's avrättningsplats, finns ett annat område kallat för "Rättareplats" som också kan ha använts som avrättningsplats. Riksantikvarieämbetet har gett platsen namnet "Järfälla 167:1" och anger det som en "plats med tradition". På denna plats inventariet kort står det att enligt traditionen ska detta ha varit ett tillhåll för rackare, det vill säga bödelsdrängar, samt att det kan handla om en äldre avrättningsplats. Det står också att en skogsvaktare ansett att denna plats fått sitt namn efter att timmerfororna från avverkningen samlats där för att rättaren skulle kunna göra en rättvis fördelning mellan delägarna. Osäkerheten är alltså stor när det gäller vad denna plats kan ha använts till. Området anges vara 50 x 25 m, vilket är ungefär den storlek som de offentliga avrättningsplatserna hade. På en karta från 1736 är platsen markerad som "Rättareplats", vilket är en ålderdomlig benämning av avrättningsplats. Den vanligaste benämningen förr på en avrättningsplats var galgbacke, men det fanns många fler. Stegelbacke, skambacke, afrättsplats och rätteplats är några exempel. Med en avrättning rättade man något som blivit fel, ansåg man, därav ordet. Ett annat ord för bödel var ju också skarprättare.

Namnet och storleken på området gör det troligt att det faktiskt handlar om en avrättningsplats. Dessutom ligger ”Rättareplatsen” alldeles vid en större väg, på en allmänning och väldigt nära en gräns, vilket också är typiskt för de offentliga avrättningsplatserna. Ingen ville ha en avrättningsplats på sin privata mark, men de skulle vara lätta att ta sig till från hela häradet och synliga för den avskräckande effekten. Att de ofta låg på en gräns kan ha med folktro att göra. Personer som blivit avrättade fick inte begravas på kyrkogård, utan skulle grävas ner på avrättningsplatsen. Med tanke på att de som inte hamnade i vigd jord i folktron blev en gast, så hjälpte gränsen till att binda gästen på platsen. Gränsen gjorde nämligen att gästen inte

visste åt vilket håll hon skulle gå; hon blev vilsen.

Efter att det offentliga dödsstraffet togs ur svensk lagstiftning 1877, så blev avrättningarna ”inmurala”, det vill säga de ägde rum innanför murarna på ett cellfängelse. Som ett led i humaniseringen av dödsstraffet köptes en giljotin in i början av 1900-talet. På så sätt minskades risken av yxan skulle ta snett om personen som skulle avrättas inte låg still. Giljotinen användes endast en gång, på Långholmen år 1910, vilket också blev Sveriges sista avrättning.

Desirée Kjellberg, museichef Sveriges

Fängelsemuseum

www.sverigesfangelsemuseum.se

www.avrattningsplatser.se

Varför frivillig omyndighet?

Vår medlem Agneta Berghem stötte på flera notiser avseende frivillig ansökan om omyndighet när hon sökte i digitaliserade dagstidningar. Hon ställde sig frågande till varför de gjorde det och exemplifierar här med två fall.

När jag släktforskar har jag vid ett flertal tillfällen stött på notiser i dagspressen om att olika personer på egen begäran blivit omyndighetsförklarade. Jag har undrat över varför de gjort det och vad de i så fall vunnit med det.

Sådan begäran gjorde till exempel min släkting Hulda Rudelius 1883.

Hulda Rudelius, Post- och Inrikes Tidningar 1883-06-25.

Vad gällde kvinnors myndighet hade riksdagen 1858 fattat beslutet att ogifta kvinnor kunde anmäla till domstol att de ville bli myndiga från 25 års ålder. År 1865 blev de automatiskt myndiga när de fyllde 25 och 1884 sänktes åldern till 21. Men detta gällde bara ogifta kvinnor. När en kvinna gifte sig ställdes hon under sin mans målsmanskap. Det var först 1921 som även gifta kvinnor blev myndiga.

Hulda (1845–1927) var prästdotter och blev när hennes far dog 1880 föräldralös, hennes mamma hade dött ett par år tidigare. Hulda var då 35 år och myndig och ansökte om och fick beviljat ett extra nådår i prästgården ”på grund af ömmande omständigheter”.

Det jag vet om Hulda som person är att hennes brorson tyckte hon var en ”gammal högfärdig faster” och kunde aldrig tåla hennes ”högmot och struntförnämhet”. Han skriver i sin släktkrönika:

I sina unga dar var Hulda Rudelius en mycket glad flicka, som antagligen inte saknade charm, fastän hon var ful. Hon hade det mest eldröda hår man kunde se, och efter porträtt att döma långt ifrån vacker. Hon var i alla fall synnerligen lättantändlig, och få voro väl de pastorsadjunkter, som hon inte svärmade för. [...]

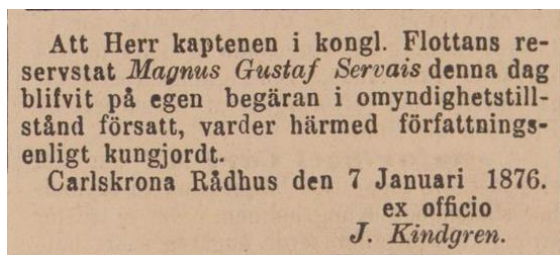
Till sist ordnades det så [efter faderns död], att hon skulle komma till sin syssling Amanda Liedbergius i Linköping och ”gå frun tillhanda”, hon skulle ingenting ha och ingenting ge, som det hette, men där var nog inte så värst roligt att vara. Hon sade själv en gång: ”Du må tro att det vart skillnad för mig

att komma från mitt eget fint bildade föräldrahem med dess ideella inställning till Amanda, som ju var en mycket bra människa på sitt vis, men en krass materialist. Det var bara huvudsakligast att lappa trasiga apoteks-handdukar [Amandas man var apotekare] och syssla med annat själsmördande arbete.”

Idun 1927-03-06 nr 10

Jag har läst någonstans att skälet till att kvinnor ville förbli omyndiga antagligen hade att göra med den tidens könsroller. Att de var påverkade av den tidens kultur och vad som var norm samt inte visste annat eller hade skräck för att plötsligt behöva ta ansvar för sig själva, tycker jag inte är tillräckliga argument i Huldans fall. På mig gör hon intryck av att ha varit både viljestark och självständig. Jag kan därför absolut inte begripa varför hon själv begärde att bli omyndig. Hon gifte sig vid 47 års ålder 1892 med kronolänsmannen Oscar Santhesson. De var barnlösa.

Magnus Gustaf Servais, Carlskronas Wekoblads 1876-01-20.

Ännu större gåta för mig är min avlägsne släkting Magnus Gustaf Servais (1832–1885), son till min anas halvsysster. Varför

begärde han sig själv omyndig? Vad hade han för fördel av att göra det? Det var säkert mera ovanligt och uppseendeväckande att en man ville bli försatt i omyndighetstillstånd. När han gjorde det 1876 var han 44 år, ogift och kaptän i kungliga Flottans reservstat. Hans föräldrar var sedan länge döda liksom hans bror, även han ogift. Endast systemen, som 1870 också begärt sig i omyndighetstillstånd och året därpå gift sig, levde. Och i liv var även två av hans fyra äldre halvsyskon. Något familjeskäl, som till exempel att rädda ett arv, kan jag inte se att han hade. Jag har inga uppgifter om hur han var som person. Han avled vid 53 års ålder ”efter en längre tids sjuklighet”.

M. G. Servais, Stockholms Dagblad 1885-12-19.

Var hälsan en anledning och i så fall varför? Kunde han inte avlöna någon som hjälpte honom? Hans halvbror var löjtnant och levde troligen ett ambulerande liv. Halvsystemen hade blivit myndig först vid 45 års ålder om hon inte redan 1858, vid 38 års ålder, hade anmält till domstol att hon ville bli myndig. Hon hade sannolikt inte någon större vana vid ekonomi och att som kvinna bistå halvbrodern med hans kom säkerligen inte åtanke för någon av dem.

Jag har grubblat mycket på det här med omyndighet på egen begäran men inte kommit fram till något skäl jag riktigt tror på. Inte i något av dessa fall vet jag vem som blev förmyndare. Ingen av dem verkade ju ha någon närstående som kunde gynnas. Var det påtryckningar? Kan någon ge mig en bra förklaring vore jag tacksam!

Agneta Berghem

Studiebesök Stadsarkivet Liljeholmen

Vin & Sprit hade tidigare ett stort lager för vin vid Liljeholmskajen i Årstadal. Flera stora rör var insprängda i berget. På 1990-talet avvecklades verksamheten där. Två av dessa rör hyser numera Stadsarkivets nya lokaler. Rören är 150 meter långa och i två våningar med plats för tio mil handlingar. Förutom arkivdelen har det byggts en läsesal och datorplatser som främst används av släktforskare.

En blåsig majdag besökte en grupp från vår förening arkivet och blev guidade av arkivarie Anna Tiberg Knutas. Stadsarkivet har hand om Stockholms stads kommunala handlingar och har även uppdrag från Riksarkivet att vara landsarkiv för Stockholms läns regionala statliga handlingar. Stadsarkivets äldsta handling är från 1300-talet och den äldsta kartan är från 1500-talet och går att se på Stockholmskällan. Arkivet har cirka 130 000 böcker. I Stadsarkivet på Kungsklippan finns bland annat personrelaterade arkiv.

Kyrkoarkiven från Stockholms stad och arkiven från kommunalt driven sjukvård har flyttats till Liljeholmen. Först visades sångerskan Jenny Linds födelsenotis och lite om hennes historia berättades. Vi fick sedan se delar av arkivet från Lilla Hemmet som var ett vårdhem för barn som hade smittats med syfilis antingen vid födseln eller vid amning. Det låg i närheten av S:t Görans sjukhus och existerade fram till 1950-talet. Vårdtiden kunde vara upp till tio år. På Stockholmskällan finns fotografier och brev som olika barn har skrivit till personalen vilka blivit som föräldrar till barnen.

Cirka 2,5 miljoner bygglovsritningar från tiden 1713–1978 blev UNESCOs världsminne 2011 och de finns i Liljeholmen. Vi visades ett urval. På ritningarna över Södra teatern kan man se vilka material som användes i byggnaden. I Kungsträdgården skulle en byggnad utökas med bland annat salubodar och den ritningen var godkänd av vår förste Bernadotte, Carl Johan.

Kvinnor fick tidigare inte vara arkitekter men kunde däremot vara beställare av byggen. Till kvarteret Kristallen på Klippgatan i Katarina församling beställde Magna Sunnerdahl ett barnrikehus. Badrum fanns i källaren, toaletter i trapphallen och lägenheterna bestod av ett eller två rum och kök. Huset hade en föreståndare och i entréplanet fanns en arbetsstuga.

Ragnar Östbergs skiss till Stockholms stadshus.

Foto: Agneta Svensson

Nästa år firar Stockholms stadshus 100 år. Ragnar Östberg fick i uppdrag att rita ett nytt stadshus och från början tänkte man sig ett kombinerat stadshus och rådhus. Detta ändrades dock och ett rådhus ritat av Carl Westman stod färdigt 1915 på Scheele-gatan. Vi fick se den första ritningen från 1910-talet med stadshuset inplacerad i ett fotografi där man även kan se omgivningarna. Tornets utseende ändrades senare. Östberg anlidade den unge Einar Forseth till dekorationen av Gyllene salen och hans skisser förvaras i arkivet av vilka vi såg den med Mälardrottningen. Möblerna i finansborgarrådets rum designades av Carl Malmsten och dessa ritningar ingår också i samlingen.

Om man har haft släktingar boende i Stockholm kan det vara intressant att se ritningarna till huset de bodde i. På stadsarkivets hemsida finns information hur man går tillväga.

Efter drygt en och en halv timmes givande information hamnade en del av oss i arkivets shop med böcker, kartor och stockholmsrelaterade presentartiklar.

Agneta Svensson